

Horyzonty Polityki
2024, Vol. 15, N° 53

EWA BUJWID-KUREK

<http://orcid.org/0000-0001-7634-828X>
Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
ewa.bujwid-kurek@uj.edu.pl

DOI: 10.35765/HP.2788

Rządzenie w kontekście rozstrzygania konfliktów politycznych – umiejętność czy słabość transformujących się systemów politycznych? Refleksja na kanwie rzeczywistości (po)tranzycyjnej

Streszczenie

CEL NAUKOWY: Naczelnym celem badawczym niniejszych rozważań jest próba odpowiedzi na pytanie, czy w systemach politycznych znajdujących się w fazie transformacji ustrojowej atutem rządzących jest umiejętność rozstrzygania konfliktów politycznych, czy też jest to powszechnie występująca słabość mająca niekorzystny wpływ na efektywność tego procesu.

PROBLEM I METODY BADAWCZE: W artykule szczególna uwaga zostanie nakierowana na rozwiązywanie konfliktów politycznych, które w systemie demokratycznym powinny być rozstrzygane w formie konsensualnej. W celu sprostania postawionemu celowi badawczemu sięgnięto po metody badawcze właściwe dyscyplinie nauki o polityce i administracji. Szczególnie przydatne były takie metody jak pogłębiony przegląd naukowej literatury przedmiotu oraz synteza wniosków.

PROCES WYWODU: Po uwagach wprowadzających zdefiniowany został desygnat pojęcia rządzenie, konflikt polityczny i sposoby jego rozwiązywania, a następnie zwrócona została uwaga na rzeczywistość (po)tranzycyjną. Rozważania zakończone są wnioskami końcowymi.

WYNIKI ANALIZY NAUKOWEJ: W demokratyzujących się systemach politycznych, zgodnie z założeniami wynikającymi z wziętych pod uwagę paradygmatów tranzytologicznych, rządzący powinni cechować się zarówno wolą,

Sugerowane cytowanie: Bujwid-Kurek, M. (2024). Rządzenie w kontekście rozstrzygania konfliktów politycznych – umiejętność czy słabość transformujących się systemów politycznych? Refleksja na kanwie rzeczywistości (po)tranzycyjnej. *Horyzonty Polityki*, 15(53), 109–121. DOI: 10.35765/HP.2788.

jak i umiejętnością rozstrzygania pojawiających się konfliktów politycznych. Niestety, jak dowodzą konteksty sytuacyjne procesów transformacyjnych, uważa się ewidentną trudność, na jaką napotykają rządzący w radzeniu sobie z dialogiem i wypracowaniem konsensusu, co niestety ma niekorzystny wpływ na „dojrzwianie demokracji”.

WNIOSKI, INNOWACJE, REKOMENDACJE: Praktyka dowodzi, że wciąż jeszcze, mimo upływu lat, rządzący najczęściej nieumiejętnie radzą sobie z „konfliktowością”, co niekorzystnie wpływa na zaawansowanie postępu w zakresie demokratyzacji systemu politycznego. Wnioski płynące z przeprowadzonych rozważań adresowane mogą być zarówno do politologów, jak też polityków (elit politycznych), którym losy demokratycznego systemu politycznego nie powinny być obojętne.

SŁOWA KLUCZOWE:

rządzenie, konflikt polityczny, demokratyzacja transformujących się systemów politycznych

Abstract

GOVERNING IN THE CONTEXT OF RESOLVING
POLITICAL CONFLICTS – A SKILL OR
WEAKNESS OF TRANSFORMING POLITICAL
SYSTEMS? REFLECTION ON THE BASIS
OF THE (POST)TRANSITION REALITY

RESEARCH OBJECTIVE: The primary research objective of this study is to attempt to answer the question of whether, in political systems undergoing political transition, the ability to resolve political conflicts is an asset for those in power or whether it is a common difficulty (weakness) that adversely affects the effectiveness of the process.

THE RESEARCH PROBLEM AND METHODS: In this article, particular attention will be directed towards the resolution of political conflicts, which in a democratic system should be resolved in a consensual form.

THE PROCESS OF ARGUMENTATION: After introductory remarks, the designator of the concept of governance, political conflict and ways of resolving it are defined, then attention will be paid to the (post)transitional reality, The considerations are concluded with final conclusions.

RESEARCH RESULTS: In democratising political systems, according to the assumptions derived from the transitological paradigms taken into account,

rulers should be characterised by both the will and the ability to resolve emerging political conflicts. Unfortunately, as evidenced by the situational contexts of the transformation processes, one notices the evident difficulty faced by those in power in dealing with dialogue and consensus building, which unfortunately has an adverse effect on the 'maturation of democracy'.

CONCLUSIONS, INNOVATIONS, AND RECOMMENDATIONS: Practice proves that still, despite the passage of years, those in power are most often incompetent in dealing with 'conflictuality', which adversely affects the advancement of progress in the democratisation of the political system.

KEYWORDS:

governance, political conflict, democratisation of transforming political systems

Homo homini lupus est?

WSTĘP

Wybrany temat badawczy wydaje się niezupełnie nowy, istnieje bowiem wiele publikacji – szczególnie w politologicznej literaturze przedmiotu – poświęconych tak demokratyzacji (czytaj: transformacji) systemu politycznego, jak i konfliktom politycznym. Jednakowoż wnikliwa kwerenda pozwala zauważyć, że wśród obfitości poruszanych wątków zbyt mało poświęca się uwagi licznym defektom towarzyszącym procesowi transformacji, w tym szczególnie postawom i zachowaniom rządzących (czytaj: elit politycznych) w występujących sytuacjach konfliktu politycznego. Umiejętność rozwiązywania konfliktów politycznych jest wartością samą w sobie, co do tego chyba nikogo nie trzeba przekonywać. Brak tej umiejętności najczęściej powoduje eskalację niezadowolenia stron będących zaangażowanych w ów konflikt, co niesie ze sobą tylko negatywne skutki dla stabilności i efektywności systemu politycznego. Węgierski badacz Attila Ágh będący pod wpływem typologii systemów politycznych Roberta Dahla, który wyróżnił reżimy: mieszany, hybrydowy oraz zdeformowaną demokrację (Ágh, 1998, s. 11; Mikucka-Wójtowicz, 2015, s. 51), zdefiniował cztery typy reżimów, wśród których prócz demokracji formalistycznej i demokracji elitystycznej wymienił tyranizującą większość i partiokrację. Te ostatnie mają największą wartość poznawczą dla prowadzonych w niniejszym

artykule rozważań. Partiokracja (czytaj: rządy partii) to reżim, który cechuje się dominacją partii politycznych mających na celu wykluczenie z procesu decyzyjnego inne siły polityczne. W opinii A. Ágha to właśnie ten typ tak charakterystyczny dla demokracji ułomnych szczególnie w latach 90. XX w. znamionował systemy polityczne państw posocjalistycznych. Istota tyranizującej większości polega zaś na tym, że aktualnie rządzące zwycięskie większości (czytaj: elity polityczne) nie respektują praw przegranych. W sprawowaniu władzy (czytaj: w rządzeniu) nie tylko nie czyni się żadnych starań, by wypracować konsensus z opozycją zarówno podczas przeprowadzenia zmian o fundamentalnym znaczeniu dla transformującego się systemu politycznego (przykładowo uchwalenie nowej konstytucji), lecz także nie dopuszcza się możliwości zawarcia kompromisu, narzucając swoje stanowisko czy to opozycji w parlamencie, czy też w szeroko pojętym życiu politycznym (np. w relacji z mniejszościami społeczno-politycznymi). Także i ten typ zdaniem A. Ágha był dość szeroko rozpowszechniony we wspomnianym okresie i dotyczył grona państw o tożsamej proweniencji systemowej (Ágh, 1998, s. 11–13; Mikucka-Wójtowicz, 2015, s. 52–53). Warto zauważyć, iż rządzenie jest domeną rządzących (czytaj: elit politycznych). W państwach znajdujących się w procesie transformacji (demokratyzacji) systemu politycznego często dochodzi do różnorodnych konfliktów o różnym podłożu. W niniejszym artykule szczególna uwaga zostanie nakierowana na rozstrzyganie konfliktów politycznych, które w systemie demokratycznym powinny być rozwiązywane przy pomocy wypracowania wspólnego stanowiska, każdorazowo przybierając formę konsensualną. Aby sprostać postawionemu celowi badawczemu, sięgnięto po metody badawcze właściwe dyscyplinie nauki o polityce i administracji. Szczególnie przydatne były takie metody jak pogłębiony przegląd naukowej literatury przedmiotu oraz synteza wniosków. Naczelnym celem badawczym niniejszych rozważań jest próba odpowiedzi na pytanie, czy w systemach politycznych znajdujących się w fazie transformacji ustrojowej atutem rządzących jest umiejętność rozstrzygania konfliktów politycznych, czy też jest to powszechnie występująca słabość mająca niekorzystny wpływ na efektywność tego procesu.

RZĄDZENIE – WYJAŚNIENIE POJĘCIA

Jak już zostało stwierdzone, czynność rządzenia, znajdując się w kompetencjach rządzących, jest ich niezbywalną powinnością. Rządzenie oznacza: „sprawować rządy, mieć władzę, panować nad kimś, nad czymś, władać, kierować kimś albo czymś, zarządzać, rozporządzać czymś” (Szymczak, 1981, s. 157). W literaturze leksykalnej z zakresu organizacji i zarządzania rozumiane jest jako:

wykonywanie władzy za pomocą legalnego przymusu. Źródłem władzy są w tym przypadku legalne uprawnienia osób do rządzenia. Termin ten stosowany jest do określenia funkcji realizowanych przez organy władzy państwowej (Pasieczny et al., 1981, s. 458).

Warto przy tym wspomnieć, że w języku potocznym „rządzenie” często niesłusznie używane jest jako synonim „zarządzania”, którego źródłem władzy jest własność lub dysponowanie środkami produkcji.

Poszukując wyjaśnienia tego pojęcia w politologicznych zasobach encyklopedyczno-słownikowo-leksykalnych, odnajdziemy m.in. informacje, że rządzenie jest procesem podejmowania i wprowadzania w życie określonych decyzji. Dobre rządzenie, a przecież o takie właśnie chodzi, oznacza

podejmowanie działań, charakteryzujących się angażowaniem wszystkich zainteresowanych stron, praworządnością, odpowiednim na potrzeby społeczne, dążeniem do konsensusu, uwzględnieniem głosów mniejszości, efektywnością, jak również szeroko pojętą odpowiedzialnością wobec społeczeństwa (*Europejski kodeks dobrej praktyki administracyjnej*, 2002).

Tak więc rządzenie jest immanentnym atrybutem „władzy odnoszącej się do zdolności przekształcania, jaką posiadają działania ludzkie” (Giddens, 2001, s. 160).

W tym miejscu w pełni podziela się pogląd wyrażony przez brytyjskiego socjologa Anthony Giddensa, mówiący, że

Jeżeli władza i konflikt idą czasem w parze, nie dzieje się tak dlatego, że jedno logicznie powoduje drugie, ale że władza jest związana z dążeniem do realizowania interesów, a interesy ludzi mogą nie być zbieżne (Giddens, 2001, s. 163).

W pełni uprawnienie wnioskować z tego można „że o ile władza jest cechą każdej interakcji między ludźmi, to podział interesów nią nie jest” (Giddens, 2001, s. 163; zob. również Giddens, 1968, *passim*).

KONFLIKT I KONFLIKT POLITYCZNY – WYJAŚNIENIE POJĘĆ

Per analogiam, posiłkując się *Encyklopedią z zakresu organizacji i zarządzania*, daje się ustalić, co następuje:

Konflikt, sytuacja społeczna, w której zachodzi sprzeczność interesów, poglądów lub postaw jednostek czy grup społecznych współistniejących w określonym miejscu i czasie (...) jako częste przyczyny konfliktów społecznych wyróżnić można: 1. silne zróżnicowanie postaw poglądów i akceptowanych systemów wartości, a zwłaszcza ścieranie się postaw innowacyjnych i zachowawczych (...) (Pasieczny et al., 1981, s. 224).

Nadto konflikty wywołane są najczęściej też, a może każdorazowo, po prostu negatywnymi niestety cechami charakteru rządzących (cechy psychiczne). W niniejszym artykule szczególna uwaga zostanie nakierowana na zjawisko konfliktowania się stron w podejmowaniu decyzji, co związane jest z brakiem wypracowania porozumienia między rządzącymi (czytaj: koalicją rządzącą) i opozycją parlamentarną (czytaj: partiami opozycyjnymi). Mamy tu zatem do czynienia z jednym z typów konfliktów określanym mianem konfliktu między nadawcami, co polega na tym, że „oczekiwania pochodzące z różnych źródeł są ze sobą sprzeczne” (Pasieczny et al., 1981, s. 225).

W efekcie powoduje to niemożność „dogadania się” i wypracowania wspólnego stanowiska opartego wprawdzie na dialogu społecznym przeprowadzonym przy poszanowaniu racji, opinii, argumentów stron biorących w nim udział.

Konflikt jest definiowany w *Słowniku języka polskiego* następująco: „Sprzeczność interesów, poglądów, niezgodność, spór, zatarg, kolidacja” (Szymczak, 1981, s. 987).

Dla realizacji wyznaczonego celu badawczego określonego w niniejszym artykule prócz źródeł cytowanych powyżej interesujące jest też i takie zdefiniowanie konfliktu:

Konflikt (łac. *conflictus* = zderzenie) – wszelkie zetknięcie się sprzecznych dążeń, niezgodność interesów, poglądów, antagonizm, kolizja, spór, zatarg (...) socjol. k. społeczny – stosunek między grupami lub klasami społecznymi, wynikający ze sprzecznych ich żywotnych interesów, a także ze sprzeczności wartości i celów uznawanych przez te grupy (Tokarski, 1980, s. 379).

Najbardziej nas interesujące w kontekście prowadzonych w niniejszym artykule rozważań jest wyjaśnienie konfliktu wyposażonego w desygnat polityczny. Zatem przez konflikt polityczny rozumie się:

działanie dwóch lub więcej podmiotów polityki posiadających wzajemne sprzeczne interesy dotyczące m.in. sprawowania władzy, dystrybucji dóbr materialnych, statusu w strukturze społecznej czy kształtowania stosunków wartości (Marszałek-Kawa & Plecka, 2018, s. 197).

W tym miejscu warto zauważyć, że choć najczęściej konflikty polityczne występują na tle narodowościowym, rasowym religijnym bądź też niepodległościowym, to jednakowoż w pełni uprawnienie możemy też mówić o konflikcie politycznym wywołanym brakiem wypracowania kompromisu np. w sprawach legislacyjnych (uchwalenie ustawy) i innych. I właśnie to rozumienie konfliktu politycznego jest wykorzystane w niniejszym artykule.

RZECZYWISTOŚĆ (PO)TRANZYCYJNA DOŚWIADCZONA KONFLIKTAMI POLITYCZNYMI – SŁÓW KILKA

Państwa, które doświadczyły zjawiska transycji (czytaj: przejścia z niedemokratycznego do demokratycznego), obecnie znajdując się w procesie transformacji ustrojowej, wzięły na siebie niebywale odpowiedzialne zobowiązanie przeprowadzenia demokratyzacji systemu politycznego. By temu sprostać i osiągnąć cel finalny (pełnej transformacji), powinny przestrzegać wszelkich kryteriów nań nałożonych, *par excellence* wynikających z istoty i natury demokratyzacji. Ta zaś zawiera się m.in. w podejmowaniu racjonalnych decyzji (Robbins, 2005, *passim*) skutecznie stabilizujących demokratyczny

system polityczny, które zanim zostaną wydane, wpieryw winny być poddane dyskusji, konsultacjom, a już z całą pewnością powinny być efektem poszanowania cech poprawnej dyskusji politycznej zaangażowanych w to stron. Niestety, jak dowodzi praktyka państw Europy Środkowej i Południowo-Wschodniej, doświadczających procesu demokratyzacji systemu politycznego, podejmowanie decyzji najczęściej naznaczone jest konfliktowością, więc w żadnym razie nie może występować w funkcji stabilizatora systemu. Rządzący, w gestii których pozostaje wydawanie decyzji, niejednokrotnie są nieprzejednani w swoich racjach i argumentach i bynajmniej ani nie są skłonni do słuchania strony przeciwnej, ani też otwarci na jej racje, nie przejawiają też dobrej woli we wsłuchiwanie się w jej (czytaj: opozycji) argumenty. Rzeczywistość (po)tranzycyjna dostarcza całe mnóstwo przykładów to potwierdzających. Choćby tylko w najnowszych raportach Freedom House *Nations in Transit* w przypadku Polski zwrócona została uwaga na kadencję parlamentarną w latach 2019–2023, w odniesieniu do której wskazano na uchybienia dotyczące procesu legislacyjnego – chodzi o specjalne przyspieszenie procedury głosowania, które zostało wykorzystane do ominięcia zwykłej procedury ustawodawczej. W 2023 r. co najmniej 12 z 23 ustaw zaproponowanych przez posłów PiS jako wnioski poselskie w rzeczywistości było przygotowywanych na szczeblu rządowym (Bogusławski & Kolasiński, 2024; zob. też Kopińska, 2023), a zatem nie spełniały one wymogów konstytucyjnych inicjatywy legislacyjnej. Jest to przykład braku wypracowania konsensu przez elity rządzące w powyższych kwestiach. W przypadku Albanii wskazano m.in. na fakt mówiący o tym, że większość partii politycznych jest zdominowana przez „żelaznych” przywódców, co przejawiało się m.in. w sposobie wyboru kandydatów w wyborach lokalnych w 2023 r. (*Nations in Transit 2024. Albania*, 2024). W 2023 r. z założeń mający się demokratyzować system polityczny doświadcza licznych negatywnych zjawisk, o czym może świadczyć m.in. to, że ze względu na konflikt wewnętrzny trwający w Partii Demokratycznej została ona podzielona na frakcje kierowane przez przywódców partii „pojedykujących się”. Słabość opozycji ostatecznie doprowadziła do niewielkiego nadzoru nad rządem, na czele którego stoją socjaliści i premier Edi Rama (*Nations in Transit 2024. Albania*, 2024). *Per analogiam* w Czarnogórze nie działają instytucje wymiaru

sprawiedliwości, co jest spowodowane brakiem wypracowania konsensusu przez partie polityczne w kwestii obsady stanowisk i ma szczególnie wpływ na zakłócenie prac Sądu Konstytucyjnego oraz Sądu Najwyższego (Muk & Sošić, 2023). Kwestią nadzwyczaj trudną do rozwiązania, dzielącą Kosowo i Serbię od momentu ogłoszenia aktu niepodległości przez Kosowo w 2008 roku, jest trudność w wypracowaniu konsensusu w kwestii nie tylko statusu państwa, lecz także statusu wszystkich gmin serbskich położonych na terytorium Kosowa. W tym względzie nader problematyczna, dlatego kontestowana przez Kosowo, jest m.in. kwestia utworzenia Stowarzyszenia Gmin Serbskich zawarta w porozumieniu brukselskim z 2013 r. między Belgradem a Prisztiną (*Nations in Transit 2023. Kosovo*, 2023). Zjawiskami osłabiającymi demokratyzację są tu także m.in. eskalująca polaryzacja między rządem a opozycją, uniemożliwiająca wypracowanie konsensusu w ważnych sprawach państwowych (*Nations in Transit 2023. Kosovo*, 2023). Przykładowo główną kwestią sporną między rządem a opozycją był wybór nowych sędziów Trybunału Konstytucyjnego (*Nations in Transit 2023. Kosovo*, 2023). Przykład Czech jest potwierdzeniem na to, że rządzący nie radzą sobie z wieloma wciąż nierozwiązanymi wyzwaniami społeczno-ekonomicznymi i instytucjonalnymi, takimi jak uporczywa korupcja, przechwytywanie mediów, kryzys zadłużenia konsumentów i pogłębianie się dysproporcji społecznych. Warto zauważyć, iż te problemy społeczne zostały jeszcze bardziej zaostrzone przez rosyjską wojnę z Ukrainą i europejski kryzys energetyczny (Sybera, 2023). W Słowacji, konflikty wśród elit politycznych często prowadzą do polaryzacji, nieefektywności, niestabilności oraz wzmagają nieufność społeczną, co niestety jest konsekwencją braku kultury politycznej słowackich elit politycznych, przejawiającego się w nieumiejętnym, często nacechowanym mową nienawiści wypracowaniu kompromisu (Hlatky, 2024). Nieprzerwana autorytarna passa rządu cementuje miejsce Węgier wśród reżimów hybrydowych, plasując to państwo w „szarej strefie” między demokracjami a autokracjami (Végh, 2023). Stąd też jest to przykład systemu politycznego, w którym w ślad za pozostałymi państwami posocjalistycznymi wprawdzie dokonano wyboru demokratycznego rozwoju, jednak – jak dowodzi rzeczywistość (po)tranzycyjna – niestety daje się wyraźnie zaobserwować „odwrót od demokratyzacji”. W Bułgarii wciąż jeszcze obecne jest

zjawisko znacznej polaryzacji, występujące wśród elit politycznych, co zdecydowanie utrudnia wypracowanie konsensusu, zwłaszcza jeśli chodzi o walkę z korupcją. Co więcej, zwraca się uwagę na kontekst sytuacyjny: wojnę rosyjsko-ukraińską i kryzys gospodarczy (Petrov, 2023). W raportach Freedom House *Nations in Transit* ocenia się, iż elity polityczne (czytaj: rządzący) Rumunii są demokratyczne, jednak często priorytetowo traktują partykularne interesy partii i zakulisowe gry polityczne nad interesami i potrzebami obywatelami. Podczas gdy społeczeństwo obywatelskie jest aktywne i szybko reaguje na kontrowersyjne zmiany legislacyjne lub nadużycia władzy, to jednak jego wpływ na zapobieganie deformacjom demokracji jest wciąż w poważnym stopniu ograniczony (Badulescu, 2024). Analiza przeprowadzona przez organizację pozarządową CNVOS wykazała, że w pierwszym roku działalności rząd premiera Goloba wielokrotnie naruszał rezolucję, która nakazuje rządowi przeprowadzanie publicznych i profesjonalnych konsultacji przy opracowywaniu przepisów, nie czyniąc tego w 66 procentach przypadków. I choć stanowiło to nieznaczną poprawę w stosunku do poprzedniego rządu byłego premiera Janeza Janki z SDS, który naruszył rezolucję w 70% przypadków (M.Z., 2023), to jednak tak organizacje społeczeństwa obywatelskiego, jak i eksperci skrytykowali rząd za formułowanie ustawodawstwa w sposób wykluczający, bez odpowiednich konsultacji (Novak, 2024). Także przypadek Chorwacji potwierdza występujące zjawiska negatywne braku wypracowania kompromisu w mających miejsce konfliktach politycznych, czego przykładem może być postawa prezydenta Zorana Milanovicia, który wdał się w konflikt z premierem Andrejem Plenkovicem oraz ministrem spraw zagranicznych, ministrem ds. europejskich i ministrem obrony, tym samym jeszcze bardziej podsycając konflikty już istniejące. Niewątpliwie jest to przejaw podziałów ideologicznych, politycznych i społecznych między partiami politycznymi: fuzją chrześcijańskiej demokracji i nacjonalizmem w HD, socjaldemokratyczną Partią (SDP) i postępowym liberalizmem (Čepo, 2023).

PODSUMOWANIE

Odpowiadając na pytanie, czy rozwiązywanie konfliktów politycznych przez rządzących (czytaj: elit politycznych) jest ich mocną stroną i czy są atutem transformujących się systemów politycznych, należy stwierdzić, iż praktyka dowodzi, że wciąż jeszcze, mimo upływu lat od momentu tranzycji systemowej, rządzący najczęściej nieumiejętnie radzą sobie z „konfliktowością”, co niekorzystnie wpływa na postęp w zakresie demokratyzacji systemu politycznego, czego potwierdzeniem są przykłady zaczerpnięte z (po)tranzycyjnej rzeczywistości państw posocjalistycznych. I choć tę „zainfekowaną” demokratyzację wirusem *homo homini lupus est* może tłumaczyć podejście Weberowskie, według którego „władza jest „zdolnością jednostki do przeprowadzenia swojej woli nawet wbrew oporowi innych” (Weber, 1968, s. 224), to jednakowoż nie może to być usprawiedliwieniem, zważywszy na oczekiwania względem postaw i zachowań elit politycznych odpowiedzialnych za podejmowanie decyzji. Elit świadomych swojej misji, która winna być adekwatna do wymogów transformujących się systemów politycznych. Należy tu uwzględnić umiejętność wypracowania kompromisu, w czym szczególnie pomocne powinno być honorowanie cech poprawnej dyskusji politycznej. Niestety, o czym przekonuje faktografia zaczerpnięta z systemów politycznych omawianego kręgu państw, jest to słabość rządzących, którzy chcąc przeforsować swoje decyzje, najczęściej konfliktują się, co bynajmniej nie wpływa progresywnie na stabilizację demokratyzacji systemu politycznego.

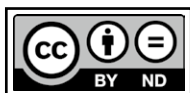
BIBLIOGRAFIA

- Ágh, A. (1998). *The Politics of Central Europe*. London–Thousand Oaks–New Delhi: Sage Publications.
- Badulescu, C. (2024, 24 maja). *Nations in Transit 2024. Romania*. Freedom House. <https://freedomhouse.org/country/romania/nations-transit/2024> (dostęp: 24.05.2024).
- Bogusławski, J., & Kolański, T. (2024, 10 kwietnia). *Nations in Transit. 2024. Poland*. Freedom House. <https://freedomhouse.org/country/poland/nations-transit/2024> (dostęp: 15.05.2024).

- Čepo, D. (2023, 12 lipca). *Nations in Transit 2023. Croatia*. Freedom House. <https://freedomhouse.org/country/croatia/nations-transit/2023> (dostęp: 16.05.2024).
- Europejski kodeks dobrej praktyki administracyjnej (2002, 1 marca). Europejski Rzecznik Praw Obywatelskich. <https://www.ombudsman.europa.eu/pl/publication/pl/3510> (dostęp: 15.05.2024).
- Giddens, A. (1968). "Power" in the recent writings of Talcott Parsons. *Sociology*, 2(3), 257–272.
- Giddens, A. (2001). *Nowe zasady metody socjologicznej. Pozytywna krytyka socjologii interpretatywnych*. G. Woroniecka (Tłum.). Kraków: Nomos.
- Hlatky, R. (2024, 10 kwietnia). *Nations in Transit 2024. Slovakia*. Freedom House. <https://freedomhouse.org/country/slovakia/nations-transit/2024> (dostęp: 16.05.2024).
- Kopińska, G. (2023). Najważniejsze problemy procesu legislacyjnego. W M. Berek, P. Frączak, K. Izdebski, G. Kopińska, & P. Wołejko (Red.), *Polski Bezład Legislacyjny. Raport Obywatelskiego Forum Legislacji z prac IX kadencji Sejmu* (s. 19–30). Warszawa: Fundacja im. Stefana Batorego. <https://www.batory.org.pl/publikacja/polski-bezlad-legislacyjny-raport-obywatelskiego-forum-legislacji-z-prac-ix-kadencji-sejmu/> (dostęp: 15.05.2024).
- M.Z. (2023, 31 maja). *Nevladne organizacije: Tudi ta vlada pri pripravi predpisov pogosto ne upošteva javnosti in stroke*. RTV SLO. <https://www.rtv slo.si/slovenija/nevkladne-organizacije-tudi-ta-vlada-pri-pripravi-predpisov-pogosto-ne-uposteva-javnosti-in-stroke/670183> (dostęp: 16.05.2024).
- Marszałek-Kawa, J., & Plecka, D. (Red.) (2018). *Leksykon wiedzy politologicznej*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Mikucka-Wójtowicz, D. (2015). Wprowadzenie. W E. Bujwid Kurek, & D. Mikucka-Wójtowicz (Red.). *Transformacja ustroju politycznego wybranych państw Europy Środkowej i Południowo-Wschodniej* (s. 51). Kraków: Wydawnictwo LIBRON – Filip Lohner.
- Muk, M., & Sošić, M. (2023, 25 maja). *Nations in Transit 2023. Montenegro*. Freedom House. <https://freedomhouse.org/country/montenegro/nations-transit/2023> (dostęp: 23.11.2023).
- Nations in Transit 2023. Kosovo* (2023, 23 maja). Freedom House. <https://freedomhouse.org/country/kosovo/nations-transit/2023> (dostęp: 23.11.2023).
- Nations in Transit 2024. Albania* (2024, 10 kwietnia). Freedom House. <https://freedomhouse.org/country/albania/nations-transit/2024> (dostęp: 16.05.2024).

- Novak, M. (2024). *Nations in Transit 2024. Slovenia*. Freedom House. <https://freedomhouse.org/country/slovenia/nations-transit/2024> (dostęp: 17.05.2024).
- Pasieczny, L. et al. (1981). *Encyklopedia organizacji i zarządzania*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Ekonomiczne.
- Petrov, A. (2023, 17 lipca). *Nations in Transit. 2023. Bulgaria*. Freedom House. <https://freedomhouse.org/country/bulgaria/nations-transit/2023> (dostęp: 17.05.2024).
- Robbins S.P. (2005). *Skuteczne podejmowanie decyzji*. A. Ehrlich (Tłum.). Warszawa: Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.
- Sinoruka, F. (2023, 16 stycznia). *Albania in 2023: Local Elections and the Fate of the Opposition*. Balkan Insight. <https://balkaninsight.com/2023/01/16/albania-in-2023-local-elections-and-the-fate-of-the-opposition/> (dostęp: 01.12.2023).
- Sybera, A. (2023, 2 sierpnia). *Nations in Transit 2023. Czechia*. Freedom House. <https://freedomhouse.org/country/czechia/nations-transit/2023> (dostęp: 16.05.2024).
- Szymczak, M. (Red.) (1981). *Słownik języka polskiego*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Tokarski, J. (Red.) (1980). *Słownik wyrazów obcych PWN*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Végh, Zs. (2023, 23 maja). *Nations in Transit 2023. Hungary*. Freedom House. <https://freedomhouse.org/country/hungary/nations-transit/2023> (dostęp: 16.05.2024).

Copyright and License

This particular article is published under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY) CC-BY public copyright licence to any VoR (Version of Record) version arising from this submission.